Den indledning til en politisk drøftelse, som formanden ifølge vedtægterne skal give ved landsmødet, skal naturligvis både gøre op, hvordan det er gået siden sidste landsmøde, hvordan situationen nu er, og prøve at skitsere kursen for det næste stykke vej.

Når det nu er blevet min opgave at give denne indledning, ved jeg helt bestemt, hvilket ord jeg gerne vil have stående som overskrift over den politik, som jeg mener, Venstre skal føre i dag og i den nærmeste fremtid. Det er ordet sammenhæng.

Politik kan ikke blot være en række løsrevne standpunkter. Den kan heller ikke have en retning det ene øjeblik og en anden det andet; den kan ikke blot bestå i, hvad der lige nu bringer fordel, eller i, hvad man for øjeblikket tror, er mest populært.

Der må være sammenhæng i de synspunkter, man forfægter i de forskellige sager og områder. En politik, der skal holde, må hænge sammen, og dybest set må den hænge sammen med en selv, med det, man inderst inde vil og tror.

Sammenhæng - det moderne samfund og den moderne verden er én stor anskuelsesundervisning heri.

Vi hænger sammen med og er dybt afhængige af hinanden i den indviklede mekanisme, som et moderne samfund er, og ethvert land, både det lille og det store, mærker tydeligt, hvor nøje det er forbundet med alle andre lande i verden. I den moderne verden er vi alle naboer. I den moderne verden er intet land uden for sammenhængen.

Dansk politik er traditionelt i høj grad indenrigspolitik. I et lille land med en stadig understreget neutralitetspolitik, og således har jo dansk politik tidligere været, må udenrigspolitikken være forudsat, og de indenrigspolitiske spørgsmål blive de egentlige stridsspørgsmål. Således er det til en vis grad stadigvæk, selv om den tidligere neutralitetspolitik er afløst af deltagelse i et forsvarsfællesskab.

Udenrigspolitisk er vi enige tværs igennem regering og opposition om en række spørgsmål. Den enighed anser vi i Venstre for noget værdifuldt, og vi ønsker ikke, at Danmarks udenrigspolitik eller forsvarspolitik skal anvendes som kasteskyts i den indenrigspolitiske kamp.

Alligevel må det nok være ønskeligt, at vi bliver mere udenrigspolitisk bevidste. Det kommer os ved, hvad der sker ude omkring. De forskellige krigsbegivenheder i Asien må fylde os med bekymring, og vi må støtte alle gode bestræbelser for at få problemerne løst ad forhandlingernes vej.

Forenede Nationer kan vi kun ønske styrket, og den danske regering har da også med bred tilslutning kunnet stille sig bag anstrengelserne for at gøre FN mere handlekraftigt og stærkt.

Den sammenhæng, som binder verdens lande sammen, er både politisk og økonomisk - ja i nogen grad også kulturel. Derfor er de europæiske fællesskaber også vores sag, og flere og flere må nok give Venstre ret i, at den markedsudvikling, som vi er kommet ind i, er utilstrækkelig. Det lille frihandelsområde EFTA kan ikke være den endelige løsning på Europas markedsproblemer. Hverken politisk eller økonomisk kan Europa være tjent med en splittelse, og Danmark er vel det land, der allerdårligst kan eksistere i et opdelt Europa.

Dansk erhvervsliv - taget i hele sin bredde - er i virkeligheden dybt afhængig af, at vi når til et samlet, frit samhandlende Europa. Ikke mindst de erhverv, der eksporterer en stor del af deres produkter og derved også indtjener valuta til landet, vil forstå dette. En fornuftig, fremsynet erhvervspolitik er forudsætningen for mange ting, f. eks. for en god socialpolitik, for at vi kan få rimelige muligheder for uddannelse og forskning o.s.v. Også på den led er der sammenhæng i tingene.

Må jeg endelig pege på, at også u-landenes økonomiske og folkelige problemer kommer os ved, og vi trænger nok til at få øjnene mere op for den sammenhæng. Også i Venstre skal vi se med vidsyn på disse problemer. På kort sigt kan vi måske unddrage os forpligtelsen overfor de andre, men på langt sigt tror jeg ikke, det lader sig gøre.

Et politisk og økonomisk fællesskab, der i virkeligheden inddrager alle lande, betinger også vore kår. Et politisk arbejde i Danmark, en politisk indsats, må som en forudsætning klargøre sig denne sammenhæng.

Vender vi os til vore hjemlige forhold, er det også her rigtigt, at det er nødvendigt at se tingene i sammenhæng.

Det er jo netop en af grundene til, at vi ikke kan have tillid til den nu-siddende regering, at den har ført en altfor løs og usammenhængende politik. Jeg skal give et par eksempler på denne mangel på sammenhæng.

Før valget den 22. september i fjor hørte vi fra Socialdemokratiet om, at indgreb i den økonomiske politik næppe var nødvendige i større målestok, men i året efter valget har vi fået større indgreb end nogensinde før.

I efterårsmånederne 1964 lod man indkomstudviklingen gå sin gang, det var

"urealistisk" at gribe ind, sagde finansministeren, urealistisk at sige, at der ikke var basis for en forøgelse af købekraften udover nogle få procent; men efter overenskomsten har man gjort sig mange anstrengelser for at opsuge den forøgede købekraft.

I marts var regeringens økonomiske politik baseret på, at der skulle skaffes et kasseoverskud på 1200 miil. kr. Det var næsten et helligt tal. Hvis man foreslog, at nogle afgifter skulle falde væk eller formindskes, havde man værsgo at foreslå nogle andre, for eller kom man jo ikke op på de 1200 miil. kr., og det var nødvendigt for en ansvarsbevidst regering at fastholde dette, sagde de. Imidlertid manglede der i juni stadig 400 mili. kr. Man var kun nået til, at regnskabet udviste 800 miil. kr. Der manglede altså 400 miil. kr. i de 1200 miil. kr., man ville have. Men dem skulle merværdiafgiften skaffe. Den skulle vedtages i september. De sidste beregninger i august viste, at kasseoverskuddet nu (med 10 % merværdiafgift) kunne blive 1042 miil. kr., man var altså blevet 158 mili. kr. mindre forsvarlig. Og nu har man opgivet at lade merværdiafgiften få virkning i dette finansår. Hele problemet er foreløbig udskudt til sidst i oktober - til efter læseferien.

Det var hjørnestenen i regeringens økonomiske politik, at merværdiafgiften skulle skaffe de sidste 400 mili. kr., som efter regeringens opfattelse vil komme til at mangle i finansårets sidste kvartal. Nu er hjørnestenen smuldret væk.

Det er alle disse ting, jeg tænker på, når jeg siger, at regeringen i det år, den har haft at regere i, har ført en løs og usammenhængende politik.

Man kan, det ved jeg nok, i høj grad diskutere, om dansk økonomi virkelig står og falder med dette kasseoverskud, og om det skal være 1200 miil. kr. eller et andet tal, man kan have sine store tvivl, om merværdiafgiften er det rigtige, og om ikke kreditstramningen har ændret situationen, - men det var regeringen, der bandt sig til, at dette kasseoverskud var nødvendigt, og det er den, der nu har tabt sin økonomiske politik på gulvet.

Vil man se det ydre tegn på dette, kan man se på, hvordan det er gået med den ekstra indkaldelse af Folketinget i september. Den var nødvendig, sagde regeringen. Merværdiafgiften kunne ikke vente længere. Partiformændene blev indkaldt, og vi lovede naturligvis at gå i arbejde, og den 2o. september blev fastsat som mødedag. Men i tirsdags, den 7. september, opgav statsministeren septembersamlingen. Den tjente intet formål, sagde han. Hvad var der da sket ? Der er sket det, at regeringen

ingen politik har, eller en politik uden sammenhæng.
Politisk set er billedet det samme. Statsministeren valgte i marts at støtte sig til to løsgængere, og det har han jo lov til, han har selv ansvaret for, hvem han vil omgås, men når statsministeren opgiver sit kasseoverskud og sin septembersamling og sin merværdiafgift, svigter han så ikke de to, der hjalp ham i marts ?
Eller til den anden side: før september i fjor erklærede både
stats- og finansministeren, at de ikke ville sidde på Socialistisk Folkepartis stemmer. Kunne en sag ikke gennemføres uden Socialistisk Folkeparti, måtte den falde. Men i juni i år følte statsministeren sig nødsaget til at erklære, at Socialistisk Folkepartis stemmer talte med. Altså nogenlunde det modsatte.
Det er det, jeg kalder en politik uden sammenhæng.
Det er naturligt for en opposition at påvise regeringens svagheder. Det har vi en opposition til. Vi har gode tider, siger regeringen. Det er rigtigt, for så vidt som vi - sammen med andre lande her omkring - har haft en række økonomiske opgangsår. Den erfaring, at det går fremad, har de også gjort i andre lande. Materielt og teknisk har vi fremgang, men hos os udløser de gode tider flere og flere vanskeligheder. Vi kæmper med prisstigninger og høj rente og stram kredit. Vi slingrer af sted, og det går mere og mere op for folk, at vor egentlige vanskelighed er, at vi fører en forkert politik, en politik, der mangler tilstrækkelig fasthed og sammenhæng.
En opposition kan imidlertid ikke nøjes med at kritisere regeringen. Den må også selv tegne en politik, så der bliver en anden mulighed, den anden mulighed, som vælgerne kan gribe, så snart der bare opstår en chance for at skifte.
Venstre har opstillet et klart alternativ, og der er god sammenhæng i, hvad vi sagde før valget, og hvad vi nu siger. Tag Venstres program fra 1963, tag handlingsprogrammet fra 1964, tag det oplæg fra 1965, som skal drøftes i dag, og man vil se, at der er en god sammenhæng i disse programmer; - og mellem dem og den politik, som folketingsgruppen har ført i Folketinget.
Den plan, som skulle være udgangspunktet for de økonomisk-politiske drøftelser i dag, er blevet udsendt til alle de delegerede. Folketingsmand Henry Christensen vil redegøre for hovedlinierne, og jeg skal derfor ved dette landsmøde lade de økonomiske betragtninger ligge og holde mig til de politiske.
Siden sidste landsmøde har vi haft folketingsvalg. Ved dette valg i 1964 opnåede Venstre 547.000 stemmer. Ved valget i 1960 fik vi 512,000 stemmer, vi gik altså

35.00 stemmer frem, men nåede ikke op på det resultat, vi havde i 1957, hvor vi fik 579.000 stemmer - det højeste stemmetal, Venstre nogensinde har opnået. De 547.000 stemmer i 1964 betød 20,8 pct. af de afgivne stemmer. I 1960 var det 21,1 pct., og i 1957 25,1 pct. Mandattallet blev i 1964 uforandret 38, i 1957 var det 45. Nøgternt bedømt holdt vi altså lige knapt nok stillingen, og den klare fremgang, som var nødvendig, hvis vi skulle have overtaget regeringen, fik vi ikke. Og det gik da også sådan, at statsministeren fortsatte, dog nu som chef for en ren socialdemokratisk regering, idet De radikale forlod regeringen. Den særlige grønlandsminister, der ikke længere var folketingsmand, havde man nu ingen brug for længere, han afløstes af en socialdemokrat.

Som partistillingen var, kunne denne regering ikke klare sig uden støtte fra anden side. Venstre og Konservative rådede over 74 stemmer. De uafhængige over 5; mens socialdemokraterne havde 76 + 1 føring. Selv med radikal støtte blev det kun til 87 stemmer, hvilket i givet fald ikke var flertal, hvortil der kræves 89 stemmer.

Dette gav Venstre og Konservative en langt større indflydelse end før. Men i marts opstod der en ny situation, idet to folketingsmænd, valgt som Venstremænd, gik over til regeringen.

Det formindskede Venstres og Konservatives tal fra 74 til 72, og når regeringen kunne få De radikale og de to løsgængere med sig, var der nu her et flertal på 89. Ikke mærkeligt, at Krag tænkte på at optage de to og De radikale i regeringen for at befæste dette flertal.

Jeg skal ikke sige meget om folketingsmændene Westerby og Diderichsen. Men det er dog en så uhørt foreteelse, at man på et landsmøde ikke helt kan forbigå den. Folketingsgruppen mødes her med Venstres vælgeres højeste forum: landsmødet, og vi må altså berette, at to folketingsmænd, valgt af Venstres vælgere, valgt under mottoet: “En ny regering gennem et stærkt Venstre", brugte deres stemme i Folketinget til at svække Venstre og sikre den socialdemokratiske regering.

De førte deres forhandlinger uden gruppens vidende eller godkendelse. De forhandlede endog om at blive ministre i den socialdemokratiske regering. Det vides, at folketingsmand Børge Diderichsen straks afslog det, og folketingsmand Niels Westerby har siden erklæret, at han sagde nej. Men muligheden forelå. Man forhandlede derom.

Denne optræden måtte føre til, at Venstres gruppe og de to folketingsmænd måtte

skilles.
Jeg skal ikke bruge stærke ord, men blot sige, at hvis der skal være nogen sammenhæng i det hele, var der naturligvis ikke anden udvej.
Hvorfor gik to mænd, valgt af Venstre-stemmer, den vej ? De har selv forklaret, at det var de for deres samvittigheds skyld nødt til, og hvis jeg har forstået det rigtigt, anføres der især to grunde. For det første, at de ville føre, hvad de kaldte en forsvarlig økonomisk politik, hvilket indebar, at man måtte sikre sig et overskud i statens kasse på mindst 1200 mili. kr., helst 1500 miil. kr.
For det andet, at de foretrak et forlig med regeringen, fremfor et valg.
Det ser nu ud til at udvikle sig til en politisk tragedie - eller komedie, hvis man foretrækker det ord. For hvad kasseoverskuddet angår og den såkaldt forsvarlige politik, synes statsminister Krag nu at knipse det hele væk. I tirsdags afblæste han merværdiafgiften i denne omgang, og hvordan d'herrer Westerby og Diderichsen så vil skaffe 400 miil. kr. eller 700 miil. kr. ind i kassen i dette finansår, er det ikke let at begribe.
Hvad det andet punkt angår, slap de visselig for valg her i foråret, men det, de kaldte et forlig, bestod jo blot i, at de to gav regeringen deres stemmer. Hvor satte hr. Westerby og hr. Diderichsen deres præg på forårets politik ? Hvad opnåede de for deres politik ? Jeg tror, det bliver vanskeligt at finde noget konkret. Men det kalder jeg ikke at slutte et forlig. Det kalder jeg at overgive sig.
Nu vil de to løsgængere danne et nyt parti. Det må de jo have lov til, hvis de kan skaffe sig den fornødne tilslutning. Jeg betvivler ikke, at de og deres tilhængere tror på, at de har en mission i dansk politik. Deres formål er, siger de, at samle liberale kræfter. Det er et godt formål, synes jeg; men jeg tror, at de ad den vej, de har valgt, lige så lidt vil nå dette mål, som de har nået deres andre mål.
Efter min opfattelse har de skadet Venstre og skadet liberal politik med deres handlemåde. Jeg tror, at deres holdning og et eventuelt nyt parti blot vil føre til splittelse og svækkelse, til glæde alene for de kræfter her i landet, som er imod de liberale.
Skal vi videre berette om det år, der er gået, må det nævnes, at 6 uger senere indtraf en skelsættende begivenhed i Folketingsgruppen. Erik Eriksen gik af som formand. Jeg har allerede haft lejlighed til at tale om dette, og skal ikke gentage det. Der skal heller ikke holdes afskedstale her, for Erik Eriksen har stadig sin plads og sit virke i

Venstres folketingsgruppe, og det er vi glade for. Den 25. maj, 10 dage før samlingen sluttede, blev jeg valgt til formand og Kristen Østergård til næstformand for folketingsgruppen.
Så meget om det år, der er gået.
Det, som nu er vigtigt for os, er at se fremad og at tale om den politiske situation i dag og i den kommende tid.
Jeg mener, at den rummer store afgørelser i sig, men også store muligheder for at føre vor politik frem. Hvad Venstres politiske stilling angår, må jeg måske have lov at citere, hvad jeg sagde ved Folketingets afsluttende politiske debat, den 3. juni 1965. Det var første gang, jeg talte som formand for Venstres folketingsgruppe. Om det politiske samarbejde sagde jeg: "Venstres stilling til politisk samarbejde er også klar. Vi ønsker at fremme de synspunkter, Venstre som et liberalt parti bygger på, i et samarbejde til alle sider. Det er klart, at samarbejdet vil blive særligt omfattende med dem, der er enige med os i de fleste af vore synspunkter. Derfor har vi også gennem årene haft et godt og solidt samarbejde med det konservative parti, og det skal fortsætte. Men Venstre ønsker også at samarbejde med andre om en liberal politik. Vort mål er en liberal regering med mulighed for at føre en liberal politik. Vi rækker hånden ud til dem, som vil støtte os i dette mål.
Jeg tror også, at Venstre har særlige forudsætninger - historiske og folkelige - for at formidle det nødvendige samarbejde. Jeg håber, at dette er sagt, så det ikke kan misforstås. Vi vil samarbejde for at styrke liberal politik, ikke for at svække vore muligheder.
Denne, jeg synes selv, klare udtalelse fulgte jeg op - for der skal jo være sammenhæng i tingene - i en tale i Svanninge den 4. august. Det var altså ikke noget nyt. Men der var måske en ny og bedre baggrund end ved tidligere lejligheder.
Mit udgangspunkt var den voksende mistillid i befolkningen til, at regeringen kan klare vanskelighederne, og hvis de økonomiske indgreb skal nytte noget, må der være en vis tillid til dem og til den regering, der gennemfører dem. Jeg havde noteret mig, at der hos de radikale var en voksende skepsis overfor regeringen, og jeg pegede på, at der var et liberalt flertal i Folketinget. Jeg sagde videre: "For at det ikke skal blive ved ordene, vil jeg konkret bede Det Radikale Venstre om at fremlægge sit arbejdsgrundlag for en liberal regering. Venstre har aldrig været bange for at række hånden ud til et liberalt samarbejde. Det ved Det Radikale Venstres ledere godt. Vi

anser det nemlig for noget helt afgørende, at der sikres en mulighed for, at det liberale flertal kommer til udtryk. Derfor vil vi fordomsfrit overveje et radikalt oplæg."
Afgørende for mig var altså ønsket om en anden regering og at skabe mulighed for en liberal regering. Det kan aldrig blive Venstres opgave at være støtteben for de vaklende socialdemokratiske taburetter. Jeg tror tværtimod stadig, at den bedste tjeneste, vi kunne gøre landet i dag, var at hidføre et regeringsskifte.
Det Radikale Venstre tog imod min opfordring, og to fra Det Radikale Venstre og to fra Venstre har indledt en række samtaler om de økonomiske og politiske principper, vi må anse for afgørende. Jeg kan ikke sige, hvad disse samtaler fører til. Jeg har lov at sige, at de føres på positiv og venskabelig vis. Det er klart, at deres resultat må forelægges de to partiers folketingsgrupper og først derefter vil blive offentliggjort.
Der er i disse samtaler intet mystisk; de er udtryk for et forsøg på at bryde de stivnede fronter. Venstre har en særlig mulighed og derfor en særlig forpligtelse til at forsøge dette. Jeg tror, at mange, også uden for Venstres rækker, med en vis forventning ser hen til, om der dog kunne skabes et andet mønster end det, vi nu har kendt i en årrække. Det er ikke sundt for et land eller for en regering, at der ikke skiftes en gang imellem. Socialdemokraterne kan ikke have patent på at have regeringen, og jeg tror, at folk er ved at blive trætte af de socialdemokratiske regeringer. Det gælder også i vore nabolande. I Sverige tyder meget på, at liberale partier er ved at finde hinanden. Vi sender en venlig tanke til Norge, som har valg i dag og i morgen. Vi under dem at komme af med den socialdemokratiske regering deroppe. Vi håber, det samme snart må ske herhjemme. Vi trænger til en anden kurs, og Venstre har en anden politik at pege på. Henry Christensen vil straks sige mere derom.
Vi har en situation, der præges af en svag regering og på den anden side en opposition, der er ved at samles. Det er måske ikke for meget at sige, at selve det, at de to partier - De Radikale og Venstre - prøver at tale sammen om en politik, at det allerede har sat sine spor. Vi taler ikke med hinanden for at få den ene af parterne til at opgive sin politik. Det afgørende for os i Venstre er, at vi må kunne føre den politik, vi anser for rigtig. Det gør vi som opposition, og det vil vi gøre, når vi får regeringen. Den linie, Venstre fører, er ikke udtryk for taktiske manøvrer, men et forsøg på at skabe samling om en liberal politik.
Må jeg igen citere fra afslutningsdebatten i juni, hvor jeg sluttede med at sige: "Jeg tror, at det er nødvendigt, at alle liberalt indstillede partier samarbejder i den

kommende tid. Meget tyder på, at det socialdemokratiske tidsafsnit er ved at være forbi. Derfor vil vi i Venstre også klart stile mod det regeringsskifte, som landet så hårdt trænger til. Venstre har været i centrum i den senere tid. Det tror jeg også, det vil være i fremtiden."

Jeg vedkender mig stadig de ord, jeg ønsker netop Venstre centralt placeret. Der må være sammenhæng i vor politik, lad det stå fast; men denne politik må så føres ud i livet i et samarbejde. Det er folkestyrets vilkår og folkestyrets idé. Vi har praktiseret et godt og loyalt samarbejde gennem mange år med Det konservative Folkeparti. Vi har prøvet det både som regering og som opposition. At bryde eller forringe dette samarbejde ville blot være en foræring til vore modstandere. Men Venstres centrale stilling gør det naturligt for os og giver os som sagt en særlig forpligtelse til at forsøge at samle de liberale kræfter. Det betyder ikke, at man slører eller udvisker sin politik. Det betyder ikke, at så bliver alt lige fedt. Det må stå klart, hvem man er, og hvad man står for. Forudsætningen for et frugtbart samarbejde er tillid og redelighed, men ikke at man opgiver sig selv.

Må jeg sige til sidst, at jeg tror, at Venstre har en stor opgave i dansk politik i dag og en stor mulighed. Jeg tror, vi har lov til at gå til arbejdet med både mod og optimisme. Der skal være sammenhæng i vor politik, men der bliver også brug for - og det siger jeg til Venstres tillidsmænd her fra alle kanter af landet - der bliver også brug for sammenhold.

Vi er ikke ensrettede i Venstre og skal ikke være det, men når vi møder hinanden med åbenhed og redelighed, og vi har en fælles grundindstilling, så kan der blive sammenhæng i vort politiske arbejde, og så må der også kunne blive sammenhold i Venstre om vor politik.